

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-
RESTAURATORSKICH

dla

Elewacji budynku plebanii w Nurze

Piotr Król - Konserwacja Zabytków
Ul. Sienkiewicza 48/14; 09-100 Płońsk
NIP: 5671860962
tel. 512-247-369
krol.konserwaczabytkow@gmail.com

Toruń, maj 2024

I. KARTA TYTUŁOWA

I.A IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Drewniana elewacja budynku plebanii

Autor: nieznany

Czas powstania: 1929 r..

Styl:

Czas wpisania do rejestru zabytków: 15.06.1989

Nr rej. Zabytków: A-385

Właściciel obiektu: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; Nur
ul. Małkińska 7, 07-322 NUR

I.B DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA

Inwestor: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; Nur ul.
Małkińska 7, 07-322 NUR

Instytucja prowadząca opracowanie: Piotr Król - Konserwacja Zabytków;
Ul. Sienkiewicza 4B/14, 09-100 Płońsk

Autor opracowania: mgr Piotr Król, dyplomowany konserwator dzieł sztuki, nr
dyplomu: 202053; autor zdjęć mgr inż. arch. Adam Radomski

Miejsce i czas powstania opracowania: Toruń, maj 2024

II. WSTĘPNA ANALIZA HISTORYCZNA OBIEKTU

Plebania wzniesiona w 1929 r przez księdza L. Wiśniewskiego, proboszcza nurskiej parafii w latach 1923 - 1934. Obiekt utrzymany w stylu dworkowym, z użyciem form neobarokowych. Autor projektu nieznany. W czasie drugiej wojny światowej, w sierpniu 1944 r. plebania została częściowo zniszczona (ok. 10%) podczas wysadzania przez Niemców zaminowanego kościoła parafialnego. Remontowana w drugiej połowie lat czterdziestych. W 1915 r. zmieniono pokrycie dachu i naprawiono więźbę dachową, w 1994 r. wymieniono kolumny w ganku.¹

III. OPIS OBIEKTU

Budynek plebanii usytuowany w północno-zachodniej części Nuru, przy ul. Małkińskiej, na dużej, nieregularnej, zbliżonej do czworoboku działce o nr geod. 1149. Plebania wolnostojąca, zwrócona frontem na wschód - w kierunku kościoła parafialnego, szczytem do ul. Małkińskiej. Działka nr 1149 ograniczona jest trzema ulicami: od północy. - Małkińską, od wschodu. - Podsadną, od południad - Brokowską, otoczona ogrodzeniem z metalowej siatki, z bramą wjazdową od strony ul. Małkińskiej prowadzącą na podwórze gospodarcze, które od zachodu ujmują budynki gospodarcze, a od południa zamyka szczyt plebanii. Przed plebanią - od wschodu, znajduje się niewielki ogród ozdobny, natomiast w południowej. części działki sad i ogrody. Na przeciw plebanii, po przeciwnej stronie drogi - przy skrzyżowaniu ulic Małkińskiej, Podsadnej i Kościelnej, znajduje się kościół parafialny.

Fundamenty plebanii wykonane z kamienia i pustaków, ściany zewnętrzne drewniane, z belek, konstrukcji zrębowej, częściowo szalowane deskami, ściany wewnątrz murowane, tynkowane. Stropy drewniane z belek, ze ślepym pułapem i podsufitką tynkowaną na matach trzcinowych. Więźba dachowa o ustroju płatwiowo - kleszczowym z podparciem dwoma stupami. Dach kryty blachą ocynkowaną na łątach. Podłogi drewniane z desek. Schody zewnętrzne betonowe, monolityczne. Schody wewnętrzne drewniane, jednobiegowe, łamane. Okna sześciopodziałowe (dwudzielne, trójpoziome), bez śłemia, szklone w szczeblinach pojedynczych, ościeżnicowe, dwojone. Drzwi zewnętrzne główne drewniane, dwuskrzydłowe, pełne, z prostokątnym nadświetlem szklonym w pojedynczych szczeblinach, skrzydła ramowo-płycinowe, opierzone

---

¹ „Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa”; Irena Iwaniuk

deskami „w jodełkę”. Drzwi zewnętrzne boczne drewniane., jedno i dwuskrzydłowe, skrzydła ramowo - płycinowe, opierzone dekoracją trójpłycinową. Drzwi wewnętrzne drewniane, jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe.²

IV. STAN ZACHOWANIA

Obiekt zachowały się w złym stanie, który przede wszystkim znacząco zaburza jego estetykę i walor artystyczno-architektoniczny, a ponadto jego obecna kondycja i agresywne, niszczące czynniki środowiskowe na działanie których są nieustannie wystawiony, zagrażają bezpowrotną utratą materii zabytkowej. Znaczna powierzchnia elewacji pokryta jest kurzem, zaplamieniami oraz materią organiczną. Lokalnie, w obszarze całej elewacji dostrzec można znaczne zniszczenia powłoki malarskiej polegające głównie na przetarciach i spękaniach, a sama powłoka miejscowo (w dolnych partiach elewacji) zachowała się przeważnie tylko w rysunku usłojenia drewna. Deski elewacyjne zachowane są w bardzo złym stanie. Ich struktura jest osłabiona, drewno jest rozwarstwione, widoczne są liczne, miejscowe pęknięcia, zadrapania, otarcia, obicia i ubytki. Ponad to większość dekoracyjnych profili uległa deformacji, wyginając się w łuk lub zmieniając parametry wymiarowe. Powierzchnia drewna wystawionego na długotrwałe zawilgocenie objęta jest działaniem korozji mikrobiologicznej w postaci szarych i brunatnych przebarwień. Lokalnie na deskach elewacyjnych widoczne otwory po żerowaniu owadów.

V. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Na zły stan zachowania obiektu miały wpływ m.in. brak profilaktycznej opieki, niewłaściwie prowadzone naprawy, działanie wody, zmiany temperatury, oddziaływanie czynników mikrobiologicznych oraz mechanicznych.

Główną przyczyną złej, a miejscami krytycznej kondycji elementów drewnianych elewacji budynku jest wilgoć, której destrukcyjne działanie objawia się bezpośrednio, jak również jest inicjatorem znacznie poważniejszych mechanizmów niszczących materię zabytkową. Wahania poziomu wilgotności względnej oraz temperatury sprzyjają destrukcji zarówno

---

^{2 2} „Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa”; Irena Iwaniuk

drewna jak i warstw monochromii czy elementów metalowych (m.in. gwoździ użytych do montażu poszczególnych elementów elewacji) Drewno, z którego wykonane są elementy elewacji reaguje na zmiany wilgotności względnej powietrza rozszerzając się i kurcząc, co powoduje liczne spękania i rozwarstwienia widoczne na jego powierzchni. Bezpośrednim skutkiem pracy drewna jest jego pęknięcie i rozwarstwianie się, co w konsekwencji prowadzi do powstawania znacznych, groźnych dla budynku plebani ubytków. Drewno elewacyjne permanentnie narażone jest na działanie wody w postaci opadów atmosferycznych oraz wilgoci występującej w powietrzu, co prowadzi do niszczenia powłok malarskich, ale również do destrukcji samego drewna, co dobrze widoczne jest w przypadku dekoracyjnych, profilowanych listewek.

Odpowiednia wilgotność względna i stosunkowo niskie wahania temperatur (w sezonie letnim) utrzymujące się na północnej elewacji i w miejscach zacienionych sprzyjają zawilgacaniu drewna i powolnemu jego obsychaniu, a takie drewno jest idealnym żerowiskiem dla chrząszczy z rodziny kołatkowatych. Owady te rozwijają się w drewnie obiektów zabytkowych, atakując zarówno drewno iglaste, jak i liściaste, a w sprzyjających warunkach potrafią wychować trzy pokolenia rocznie, opadając zwykle to samo drewno. Larwy kołatków drążą chodniki o przekrojach kolistych i średnicy 1-4 mm, szczelnie wypełnione żółtawą, sypką mączką i ekskrementami. Larwy niszczą drewno w całej jego grubości, pozostawiając nienaruszoną zewnętrzną warstwę.

Kolejnym czynnikiem destrukcyjnym obserwowanym na powierzchni desek elewacyjnych jest wzrost mikroorganizmów. Rozwój drobnoustrojów rozpoczyna się zazwyczaj od dolnych partii, które najwolniej obsychają i są nieustannie narażone na nanoszenie materii organicznej wraz z odbijającą się od podłoża wodą opadową, a ponadto drewno bogate jest w celulozę, która jest podstawową substancją odżywczą dla wielu drobnoustrojów. Ich wzrost prowadzi do osłabienia drewna i utraty jego właściwości.

Na bardzo zły stan zachowania drewnianych elementów elewacji mają również wpływ procesy utleniania wszystkich przedmiotów metalowych, tj. gwoździ mocujących poszczególne fragmenty elewacji. Procesy korozyjne, jakie zachodzą na powierzchni elementów metalowych powodują zwiększenie ich objętości, a co za tym idzie destrukcję otaczającego je drewna.

Do zniszczeń jakim uległy drewniane elementy elewacji przyczynił się również sposób obchodzenia się z nimi, a zwłaszcza nieprawidłowe nieprawidłowe naprawy. Działania o charakterze antropogenicznym z całą pewnością są przyczyną krytycznej kondycji wielu desek elewacyjnych.

Należy również wspomnieć o innych zniszczeniach powstałych na skutek działania człowieka, czyli „naturalnych” urazach mechanicznych, które obserwujemy zwłaszcza w obrębie dolnych partii elewacji. Z całą pewnością są one bezpośrednim skutkiem użytkowania obiektu. Za wyjątkowo nieestetyczny i pogłębiający procesy destrukcyjne (m.in. tworzenie się naturalnych wnęk, w których gnieździć się mogą mikroorganizmy) element stanu zachowania wymienić należy także pozostałości wcześniejszych warstw kolorystycznych i żywic.

VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

VI.A PRACE BADAWCZE I DOKUMENTACYJNE

Podstawowym celem konserwacji będzie powstrzymanie procesów destrukcyjnych i zabezpieczenie obiektu przed wpływem czynników niszczących. Działania o charakterze restauratorskim nakierowane będą na przywrócenie elewacji w możliwie pełnym stopniu walorów historycznych i artystycznych z uwzględnieniem jej aktualnego stanu. Wszelkie zmiany wynikłe w prowadzeniu prac konserwatorsko-restauratorskich, takie jak pojawienie się konieczności zastosowania dodatkowych zabiegów konserwatorskich, będą na bieżąco konsultowane z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce. Prace dokumentacyjne i badawcze zakładają wykonanie dokładnej dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu przed konserwacją, prowadzonej w trakcie prac i wykonanej po ich zakończeniu. Cele i założenia konserwacji i restauracji elementów drewnianych elewacji budynku plebanii powinny uwzględniać fakt, że są one integralnym, eksponowanym i wyjątkowo narażonym na agresywne czynniki atmosferyczne elementem budynku.

1. Przeprowadzenie kwerendy archiwalnej, ikonograficznej, bibliograficznej. Opracowanie stanu badań konserwatorskich obiektu.
2. Wykonanie badań konserwatorskich w obrębie elementów drewnianych elewacji w celu ustalenia gatunku/gatunków drewna użytych do jej konstrukcji oraz kolorystyki elewacji (pobranie próbek i wykonanie naszlifów, wykonanie odkrywek *in situ*).

3. Opracowanie mapy stanu zachowania obrazującej nawarstwienia historyczne, charakterystyczne uszkodzenia, ingerencje i uzupełnienia, która pozwoli na określenie zakresu wykonanych na przestrzeni lat remontów ścian.
4. Wykonanie dokumentacji powykonawczej prac konserwatorskich.

VI.B PRACE KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKIE

1. Wstępne zabiegi konserwatorskie

- Podklejenie najbardziej odspojonych i narażonych na zniszczenie fragmentów elewacji 15% roztworem Paraloidu B-72 (Rohm&Hass) w toluenie
- Wykonanie próbnej aplikacji środka solnego Adolit Holzwurmfrei (Remmers) w celu powierzchniowej likwidacji owadów i grzybów.

2. Demontaże

- Demontaż wszelkich wtórnych elementów: nieużywanych instalacji, obróbki blacharskiej, gwoździ itp.
- Demontaż i zabezpieczenie elementów luźnych, konstrukcyjnie niestabilnych, które jeśli stanowią wartość historyczną należy w toku dalszych prac przywrócić (pojedyncze, obluzowane deski, dekoracyjne profilowane listwy, detal architektoniczny itp).
- Wytypowanie i demontaż najbardziej zdestruowanych desek elewacyjnych.

3. Zabiegi konserwatorsko-restauratorskie

Elementy drewniane

- Przeprowadzenie właściwej dezynfekcji wszystkich elementów drewnianych ze szczególnym uwzględnieniem drewna objętego korozją biologiczną. Zaleca się staranne przesyknięcie drewna preparatem biobójczym na bazie IV rzędowych soli amonowych o szerokim spektrum działania, np. Preventol RI (C.T.S) w 5% - 10% roztworze wodnym.

- Oczyszczanie powierzchni desek elewacyjnych z wtórnych i zniszczonych powłok malarskich metodami: chemiczną oraz fizykomechaniczną z użyciem regulowanego strumienia gorącego powietrza, skalpeli i miękkich szczotek.
- Prostowanie dekoracyjnych, profilowanych listew z użyciem pary wodnej, obciążników i zacisków stolarskich.
- Właściwa impregnacja wszystkich elementów drewnianych preparatem na bazie żywicy poliuretanowej PU Holzverfestigung (Remmers), bądź 2%/3,5% roztworem Paraloidu B-72 (Rohm&Hass) w toluenie.

Roztwór Paraloidu B-72 (Rohm&Hass) w toluenie powinien być użyty tylko w przypadku drewna o niskim stopniu destrukcji i osłabiania jego struktury. Drewno o znacznym poziomie destrukcji oraz objęte działaniami korozji mikrobiologicznej zaleca się wzmocnić środkiem PU Holzverfestigung (Remmers).

- Uzupełnianie ubytków w elementach drewnianych za pomocą flekowania, dwuskładnikowych żywic epoksydowych np. Araldite SV/HV 36 (C.T.S.) lub żywicą poliestrową Sintolegno (C.T.S.).

Fleki powinny zostać dobrane z drewna tego samego gatunku co elementy elewacji, o możliwie jak najbardziej zbliżonym usłojeniu oraz sezonowane przez okres minimum 5 lat. Jeśli drewno użyte do wykonania fleków było sezonowane krócej, należy wzmocnić je środkiem PU Holzverfestigung (Remmers) aby zapobiec powstawaniu znacznych zmian wymiarowych. W przypadku uzupełniania ubytków o większej objętości żywicami epoksydowymi lub poliestrowymi należy zastosować elementy stabilizujące w postaci gwoździ czy drutów ze stali nierdzewnej. Fleki zaleca się wklejać na wodną dyspersję kopolimerów polioctanu winylu z dodatkiem plastyfikatorów Vinavil Blu NPC (C.T.S.)

- Wytypowanie i wymiana najbardziej zdestruowanych i osłabionych elementów elewacji na nowe, postarzane odpowiednio procesami mechanicznymi oraz chemicznymi.
- Elementy uszkodzone poprzez złamanie, o czystym i spasowanym przełamie, należy skleić wodną dyspersją kopolimerów polioctanu winylu z dodatkiem plastyfikatorów Vinavil Blu NPC (C.T.S.).

Wszelkie nowe elementy drewniane powinny zostać dobrane z drewna tego samego gatunku co elementy elewacji, o możliwie jak najbardziej zbliżonym usłojeniu oraz sezonowane przez okres minimum 5 lat. Jeśli drewno użyte do wykonania fleków

było sezonowane krócej, należy wzmocnić je środkiem PU Holzverfestigung (Remmers) aby zapobiec powstawaniu znacznych zmian wymiarowych.

- Odtworzenie kolorystyki elewacji po uprzednim jej ustaleniu z przedstawicielem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie delegatura w Ostrołęce.. Zastosowanie systemu farb Everal Aqua Matt 10 (Tikkurila) bądź bejc Valtti Complete (Tikkurila) lub Valtti Plus Complete (Tikkurila).

VI.C UWAGI

UWAGA 1:

Wykonanie dokumentacji prowadzonych prac konserwatorsko-restauratorskich, zgodnie ze standardami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. nr 165, poz.987).

VII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot 1: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 2: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 3: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 4: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 5: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 6: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 7: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 8: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 9: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 10: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 11: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 12: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 13: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 14: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.

Fot 15: Plebania, Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jana Apostoła w Nurze; stan obiektu przed konserwacją.